

*КУХАР Віталіна Романівна,
студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Науковий керівник: АСАТУРОВ Сергій Константинович,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВІД БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ ДО СУЧАСНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ЯКІ УРОКИ МАЄ ВИНЕСТИ УКРАЇНА?

Будапештський меморандум 1994 року став знаковим документом для України, закріпивши її без'ядерний статус в обмін на гарантії безпеки від США, Великої Британії та Росії. Проте події 2014 року та повномасштабне вторгнення

Росії у 2022 році довели неспроможність цих гарантій захистити Україну від агресії. Це змушує переглянути уроки, які Україна має винести з цього досвіду, та сформувані нові принципи зовнішньої політики.

Будапештський меморандум був підписаний 5 грудня 1994 року між Україною, США, Великою Британією та Росією. В обмін на відмову України від третього за величиною ядерного арсеналу у світі підписанти надали їй гарантії безпеки, зокрема:

- повагу до суверенітету та територіальної цілісності України;
- утримання від застосування сили чи загрози силою;
- невикористання економічного тиску проти України;
- допомогу у випадку, якщо вона стане жертвою агресії.

Проте ці гарантії не мали юридично зобов'язуючого характеру. У 2014 році Росія порушила всі положення меморандуму, анексувавши Крим та розпочавши війну на Донбасі. Реакція США і Великої Британії обмежилася дипломатичними заявами та економічними санкціями, що продемонструвало недостатність міжнародних механізмів для забезпечення реального захисту України.

Ключові помилки України:

1. Відсутність юридично обов'язкових механізмів – Україна мала наполягати на підписанні міжнародного договору, який би передбачав конкретні механізми захисту.

2. Переоцінка міжнародних гарантій – Українська дипломатія довгий час вважала, що меморандум гарантує їй реальний захист, що не відповідало дійсності.

3. Відмова від ядерної зброї без альтернативних механізмів безпеки – Україна не отримала членства в НАТО або інших надійних системах колективної оборони.

Уроки для сучасної дипломатії України:

1. Безпека через колективну оборону.

Одним із головних уроків є необхідність інтеграції до системи колективної безпеки. Будапештський меморандум показав, що без реальних військових союзників жодні дипломатичні документи не можуть гарантувати безпеку. Це підкреслює важливість курсу України на членство в НАТО, що надасть юридично обов'язкові гарантії відповідно до статті 5 Вашингтонського договору.

2. Підсилення власної обороноздатності.

Жодні міжнародні договори не замінять сильної армії. Після 2014 року Україна значно зміцнила свою військову сферу, однак війна 2022 року довела необхідність постійного розвитку оборонних технологій, локалізації виробництва зброї та посилення внутрішньої безпеки.

3. Політика стримування агресора.

Замість сподівань на дипломатичні запевнення Україна має розробити стратегію стримування, що включає:

- розширення військово-технічного співробітництва з союзниками (США, країнами ЄС, Великою Британією);
- розвиток власної ракетної та оборонної промисловості;

- посилення кібератаки як елемента асиметричної війни.

Геополітичні висновки для майбутньої дипломатії:

1. Вимога конкретних гарантій

Будь-які майбутні домовленості щодо безпеки України повинні включати конкретні механізми реагування у разі агресії. Це можуть бути:

- двосторонні договори з країнами-гарантами про військову допомогу;
- розміщення військових баз союзників на території України;
- посилена присутність України в європейських оборонних структурах.

2. Зміцнення міжнародних альянсів.

Після 2022 року Україна значно посилила дипломатичні відносини з НАТО, США та ЄС. Подальше поглиблення цих зв'язків має залишатися пріоритетом.

3. Баланс між дипломатією та військовою силою.

Дипломатія ефективна лише тоді, коли за нею стоїть реальна військова міць. Україна має зберігати баланс між переговорами та оборонною стратегією, щоб не опинитися в ситуації 1994 року, коли безпекові гарантії виявилися порожніми словами.

Будапештський меморандум став для України гірким уроком про ненадійність міжнародних гарантій безпеки. Головний висновок полягає у необхідності забезпечення власної обороноздатності та інтеграції до ефективних систем колективної безпеки, таких як НАТО. Україна має формувати свою дипломатію на основі реалістичного підходу, спираючись на військову силу та стратегічні альянси. Майбутні домовленості щодо безпеки повинні мати юридично зобов'язуючий характер, включати механізми реагування та гарантувати реальну допомогу у разі нової агресії. Лише поєднання сильної армії, ефективної дипломатії та міжнародної інтеграції дозволить Україні забезпечити свою безпеку в майбутньому.

Література:

1. Гарантії безпеки для України: невивчені уроки Будапештського меморандуму. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/12.pdf>

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

ФОНД ГЕРДИ ХЕНКЕЛЬ (Німеччина)

УНІВЕРСИТЕТ МАЙНЦА ІМЕНІ ЙОГАННА ГУТЕНБЕРГА (Німеччина)

КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ П. ХАШДЕУ (Молдова)

МУЗЕЙ КАРОЛЯ І В БРАЇЛІ (Румунія)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

10 квітня 2025 р.

м. Київ

Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2024. 357 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 10 квітня 2025 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань щодо витоків, традицій, розвитку та перспектив української дипломатії; аналізу стану дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів та стратегічних пріоритетів світової, європейської та вітчизняної дипломатії в умовах російсько-української війни.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин та розвитку української дипломатії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Ткачук В.А., д-р екон. наук, проф. (голова);
Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (співголова);
Тонха О.Л., д-р сільгосп. наук, проф. (голова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.
Хвіст В.О., канд. іст. наук, доцент

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.